

مقطع تحصیلی: کاردانی ■ رشته معماری ترم دوم سال تحصیلی: ۱۳۹۸-۱۳۹۹

نام درس: معماری جهان اسلامی نام و نام خانوادگی مدرس: مهرازان رضایی

آدرس email مدرس mehranrezaie056@gmail.com تلفن همراه مدرس: ۰۹۱۲۵۶۱۶۲۴۴۴

جزوه درس معماری جهان اسلامی

مربوط به هفته ششم ■

power point: دارد □ ندارد ■

voice: دارد □ ندارد ■

text: دارد ■ ندارد □

معماری در کشورهای اسلامی

در نخستین سده های تاریخ اسلام مرکز سیاسی و فرهنگی دنیای اسلام؛ یعنی فلسطین، سوریه و عراق به یکی از سرچشمه های پیدایش و تکامل هنر اسلامی مبدل گردید و سرزمین های پهناوری که به تصرف اعراب درآمد بود تحت فرمان جانشینانی که از دمشق یا بغداد به آنجا اعزام می شدند قرار گرفت. این جانشینان سرانجام با تاسیس سلسله هایی در سرزمین های مختلف مانند:

امویان در سوریه (۶۶۱ - ۷۴۹ میلادی) و اسپانیا (۷۵۶ - ۱۰۳۱ میلادی)

عباسیان در عراق (۷۴۹ - ۹۴۵ میلادی)

فاطمیان در مصر و تونس (۹۰۹ - ۱۱۷۱ میلادی) به استقلال نسبی دست یافتند.

با وجود احکام اکید قرآن مبنی بر خودداری از تجمل پرستی و سوء استفاده از آزادی ها، خلیفه ها از غرق شدن در تجملات و خوش گذرانی ها ابایی نداشتند. این دوگانگی نظری در دو شکل عمده معماری یعنی مساجد و کاخ ها متجلی شده است. در طول دوران اسلامی در کشورهای گوناگون، معماری اسلامی رشد قابل توجهی یافت و مکاتب متعددی را به وجود آورد. این مکاتب گاه روش محلی معماری را در پیش گرفت و گاه مشخصاً از شیوه ی معماری ایرانی تاثیر پذیرفت. در بررسی معماری اسلامی، ذکر دو گونه بنا الزامی است :

معماری مذهبی که شامل مساجد، مدارس و آرامگاه ها می باشد.

۲- معماری غیر مذهبی که شامل اقامت گاه ها، منازل، کاخ ها، کاروانسراها، حمام ها، بازارها و ... است. حال به اختصار به

بررسی معماری کشورهای چینی، روسیه، عراق، مصر، اسپانیا، ترکیه و هند می پردازیم:

۱- معماری در کشورهای سوریه

در دوران امویان (۱۳۲ — ۴۱ هـ. ق) معماری « سنگی » رواج یافت. در سوریه مرکز امویان بسیاری از عناصر معماری رومی و « بیزانس » که بیش تر در آن منطقه متداول بود به معماری مساجد و کاخ ها راه پیدا کرد. بدنه ی اکثر مساجد سوریه از سنگ ساخته شده، پوشش سقف ها شیروانی است و قوس های نیم گرد و رواق های حول مساجد یاد آور کلیساهای بیزانس است. کاخ های این دوره از نقشه قلعه های نظامی الگو گرفته و مملو از تزیینات گچ بری، موزاییک کاری و نقاشی دیواری است. از مهم ترین بناهای دوره اموی می توان به « قبه الصخره » در بیت المقدس، « مسجد جامع دمشق »، « کاخ عمرا » و « الحیر » اشاره کرد.

۲- معماری در کشور عراق

بعد از روی کار آمدن عباسیان (۶۵۶ - ۱۳۲ هـ. ق)، بغداد پایتخت عباسیان شد. شهر بغداد در قرن دوم هـ. ق به دستور « منصور » بر مبنای نقشه ی « مدور » ساخته شد و تا قرن هفتم هـ. ق پایتخت اسلام بود. اکثر بناها ی این شهر بر اثر حمله های مغول در قرن هفتم و تیموریان در قرن نهم تخریب شد. یکی از دلایل ویرانی این بناها استفاده از « خشت خام » در مصالح ساختمانی آن بوده است. از دوره ی عباسیان در این شهر دو بنا به نام های « قصر عباسی » و « مدرسه المستنصریه » تقریباً سالم مانده که اکنون به موزه تبدیل شده و بارها تعمیر شده است.

۳- معماری در کشور مصر

با حکومت یافتن سلسله ی کوتاه عمر « طولونی » بر مصر، شاخه ای ممتاز از هنر اسلامی که ادامه ی همان شیوه ی معماری عراق است به وجود آمد. نمونه ی بارز این شیوه « مسجد ابن طولون » است که نوعی الگو برداری از طرح های نوین معماری مسجد سامرای عراق را نشان می دهد. از دیگر بناهای مهم دوران اسلامی مصر می توان به « مسجد جامع الازهر » و « مدرسه و مسجد سلطان حسن » اشاره کرد.

۴- معماری در کشور اسپانیا

معماری مساجد اسپانیا در دوران اسلامی، نمایشی از بهره گیری از نقشه ی مساجد عربی در سوریه است. یعنی حیاطی کم عمق، شبستانی عمیق با ستونهای متعدد در جهات گوناگون، سقف های شیروانی و رواقی (همچون راه رو های سقف دار) که سه سمت حیاط را دور می زند.

از دیگر ویژگی های معماری اسلامی اسپانیا، وجود قوس های دالبری (شبدری) و استفاده از عناصر تزئینی گوناگون به میزان بسیار زیاد است. مقرنس های آویخته و گچ بری های پرکار در بیشتر بناهای این دوره به چشم می خورد. از بناهای مهم اسپانیای اسلامی می توان به « مسجد قرطبه » (کوردوا) و « کاخ الحمرا » اشاره کرد.

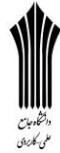
۵- معماری در کشور تونس

از بناهای معروف کشور تونس می توان به « مسجد جامع قیروان » اشاره کرد. این مسجد از کهن ترین مساجد بازمانده و نخستین مسجد در مغرب قلمرو اسلام است. این مسجد چندین بار تعمیر و مرمت شده است و از وضع ظاهری آن چنین بر می آید که مربوط به « قرن سوم ه. ق » باشد.

۶- معماری در کشور ترکیه

در قرن نهم هجری (قرن ۱۵ میلادی یا آغاز دوران رنسانس اروپا)، با گسترش خود رو به سمت شمال تا سرزمین های جنوبی روسیه، در آسیای صغیر (آناتولی یا ترکیه ی امروزی) پایگاهی معتبر یافت. با فتح قسطنطنیه (استانبول) به دست سلطان احمد دوم معروف به « فاتح » و روی کار آمدن سلسله ی عثمانیان در سال ۸۵۷ ه. ق هنر و سبک معماری دوره ی عثمانی - که یکی از دوره های درخشان هنر اسلامی است - شکل گرفت.

مساجد ترکیه به ویژه مساجد جامع دوره ی عثمانی در استانبول - پایتخت مرکزی دولت عثمانی - پایه کار خود را بر موازین معماری « بیزانسی » منطبق ساختند. بناهای معروف این دوره عبارتند از:

- مسجد سلیمانیه

- مسجد سلیمیه

- مسجد شهزاده محمد

۷- معماری در کشور افغانستان

بلخ یکی از شهرهای قدیمی می باشد که قبل از حمله ی مغول از اعتبار و اقتدار خاصی برخوردار بوده است. تیمور به این شهر توجه خاصی داشته است. بناهای معروف افغانستان که تا کنون بر جای مانده عبارتند از:

- آرامگاه ابو نصر پارسا

- مناره جام

۸- معماری در آسیای میانه (بخارا و سمرقند)

شهر بخارا در قرن سوم هـ. ق به وسیله ی اعراب فتح شد به طوری که سراسر ماورالنهر (آسیای میانه) تا مدت سی سال زیر فرمان آنان بود. امیر اسماعیل سامانی در قرن چهارم فرمانروای بخارا شد و حکومت او تا پایان قرن چهارم ادامه یافت. در قرن هفتم این شهر به دست مغولان تصرف و آنچنان که شیوه ی مغولان است، غارت و تخریب شد. سپس به دست امیر تیمور و بعد از آن در تسلط روسیه قرار گرفت و امروزه یکی از شهرهای ازبکستان است. بناهای معروفی که در این دوره ساخته شد عبارت است از:

- مناره کالیان

- مدرسه الخ بیگ

- خانقاه زین الدین

- مجموعه آرامگاه های شاه زند

- گور امیر

۹- معماری در کشور هند

هنر هند تا دوره ی قبل از اسلام هنری پر رمز و راز و دارای نماد و استعاره بود. معماری اسلامی هند از دوران سلاطین دهلی — قرون ۶ تا ۱۰ هـ. ق — آغاز می شود؛ و در دوره ی اکبر شاه به اوج شکوفایی خود می رسد. آثار اسلامی هند تلفیقی از سنت های بومی هند و سبک اسلامی است.

۱۰- معماری در کشور پاکستان

کشور پاکستان در گذشته جزو کشور هند بود تا آن که در سال ۱۹۴۷ میلادی استقلال یافت و از کشور هند جدا شد. به همین علت تعدادی از بناهای مربوط به دوران پادشاهان هند در پاکستان قرار گرفته است. از نمونه ی این بناها می توان به « قلعه ی لاهور » اشاره کرد.